NEMECKÁ VERZIA BLANÁROVEJ *TEÓRIE VLASTNÉHO MENA*

JÁN KAČALA

Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava, Slovensko

KAČALA, Ján: German version of Blanár's *Teória vlastného mena* (Theory of proper name). *Jazykovedný časopis* (Journal of Linguistics), 2021, Vol. 72, No 1, pp. 15 – 20.

Abstract: The subject of the author's analysis is the German version of Blanár's monograph *Teória vlastného mena* (Theory of proper name), published under the same German title *Theorie des Eigennamens* by the renowned Georg Olms Verlag in 2001. Against the background of Vincent Blanár's comprehensive scholarly profile, the author presents the overall characteristics of the German version of the work and pays special attention to the analysis of differences between the original and the translated form of the text. With these changes, Vincent Blanár purposefully adapted the translated text to the German reader.

Key words: Vincent Blanár, proper name, *Teória vlastného mena* (Theory of proper name), German version of the work, modifications in German translation

Nevšedné bádateľské nadanie spojené s osobným zápalom pre vedu, včasné rozhodnutie sa pre všestranné bádanie v oblasti vlastných mien, dôkladná teoretická aj materiálová príprava (myslíme tu predovšetkým na autorovu dizertačnú prácu s názvom *Osobné mená. K základom semiologickej onomastiky* z roku 1945 a na monografiu *Lexikálno-sémantická rekonštrukcia* z roku 1984) priviedli Vincenta Blanára (1920 – 2012) na výskumnej ceste za lexikálnou sémantikou a predovšetkým za systematickým odhaľovaním významovo-výrazových tajov vlastných mien ku skoncipovaniu syntézy v podobe knižnej monografie *Teória vlastného mena*, ktorá vyšla roku 1996, ako aj k ďalším publikáciám venovaným základnej tematike vlastných mien. S postupným prehľbovaním a zdokonaľovaním teoretického prístupu bolo spojené aj rozširovanie autorovho tematického záberu najmä o veľmi aktuálnu problematiku živých osobných mien, tak ako sa to súhrnne prejavilo v ďalšej publikácii *Živé osobné mená na strednom Slovensku*, ktorú Vincent Blanár skoncipoval v spoluautorstve s Jánom Matejčíkom (1933 – 1997; práca vyšla v dvoch zväzkoch v rokoch 1978 a 1983). Napokon prišla na rad aj úloha zverejniť dosiahnuté pozoruhodné výsledky v onomastickom bádani na Slovensku v istej ucelenej podobe cudzojazyčne v zahraničí. Stalo sa tak predovšetkým pri príležitosti autorovho okrúhleho životného jubilea roku 2000, keď v rade prestížnej edície *Germanistische Linguistik*, vydávanej vo vydavateľstve Georga Olmsa, ako 164. – 165. zväzok vyšiel s vročením 2001 titul Vincenta Blanára pod názvom *Theorie des Eigennamens* a s podtitulom *Status, Organisation und Funktionieren der Eigennamen in der gesellschaftlichen Kommunikation*, ktorý je vo svojej podstate presným prekladom

spomínaného slovenského originálneho znenia publikovaného roku 1996. Odkazujeme tu aj na našu recenziu tejto nemeckej verzie, uverejnenú v časopise *Slavica Slovaca* roku 2002 (porov. Kačala, 2002); na niektoré impulzy obsiahnuté v tejto recenzii nadväzujeme a rozpracúvame ich aj v prítomnej stati.

V súvisе so spomenutým autorovým životným jubileom treba pripomenúť, že vyjdenie uvedenej nemeckej verzie *Teórie vlastného mena* nebola jediná zahraničná knižná pripomienka tohto jubilea, lebo práve vŕoenie 2000 nesie ďalšia Blanárova zahraničná knižná publikácia, ktorú pod názvom *Selecta linguistica et onomastica* vydalo na 257 stranách Leipziger Universitätsverlag (Univerzitné vydavateľstvo) v Lipsku v redakcii profesora Ernsta Eichlera. V tejto súvislosti možno pripojiť informáciu, že tento titul vydalo Univerzitné vydavateľstvo v Lipsku o rok neskôr v rovnakej redakcii aj v ďalšom vydaní ako XI. súčasť série *Studia Onomastica*, a to ako 21. prídavok (v nemčine *Beiheft*) periodika *Namenkundliche Informationen*. A napokon v danej „medzinárodnej línii“ v istom zmysle stojí aj Blanárova záverečná knižná publikácia *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*, ktorú vydala Matica slovenská v paralelnej slovenskej aj anglickej mutácii roku 2009.

Na lepšie porozumenie okolností vydania nemeckej mutácie Blanárovej centrálnej monografie *Teória vlastného mena* je dôležité pripomenúť si úvodné slová iniciátora vydania a vydavateľa publikácie profesora Friedhelma Debusa z Kielu, člena redakčného kolektívu série *Germanistische Linguistik*, ako aj samého autora Vincenta Blanára. Vydavateľ svoj predhovor začína informáciou s pridaním pozitívneho hodnotenia, podľa ktorého sa predkladaným dielom k slovu dostáva „jeden z najprofilovanejších bádateľov v onomastike vo východnej Európe“ (Blanár, 2001, s. 7), ďalej uvádza základné údaje o vzniku vychádzajúceho diela a potvrdzuje sa ako autor návrhu, aby Vincent Blanár spracoval svoju teóriu vlastného mena do osobitného nemeckého knižného vydania. V závere vyslovuje želanie, aby Blanárovo dielo „zúrodnilo ďalšiu onomastiku v oblasti, ktorá od začiatku výskumu vlastných mien **bola zanedbávaná: teóriu vlastného mena**“ (c. d., tamže). A pravdepodobne práve toto záverečné vyprevedenie Blanárovho diela k nemeckému čitateľovi vyvolalo u autora mierne vyslovenú nesúhlasnú reakciu, lebo ten vo svojom predhovore, ktorý je umiestnený hneď na ďalšom liste publikácie, v jeho závere takisto vyslovuje želanie, aby „predstavená a stále aktuálna problematika statusu vlastných mien, ktorá už **od čias gréckych filozofov** pútala a ďalej **púta pozornosť mysliteľov** z rozmanitých vedných disciplín, povzbudila ďalšie prehĺbené bádanie“ (c. d., s. 9; zvýraznenie v obidvoch prípadoch je naše – pozn. J. K.).

O tom, že bádateľský záujem o problematiku vlastných mien je naozaj starobylý a že jeho pramene treba skutočne hľadať v dávnej, a pritom stále inšpiratívnej a takmer nevyčerpatelnej antike, jestvujú presvedčivé argumenty aj v jazykovednej, prípadne širšie filologicky koncipovanej literatúre. Mnohé dôkazy a súhrnný monografický obraz o tejto téme v slovenskej jazykovede prináša Igor Haraj vo svojej publikácii s názvom *Vlastné meno v myslení antiky a stredoveku*, ktorú vydala Mati-

ca slovenská roku 2011. A dobre pochopiteľné je citované Blanárovo stanovisko aj z jeho osobného hľadiska, keďže sám Vincent Blanár sa teoretickou problematikou vlastných mien systematicky zaoberal už vyše pol storočia pred vydaním svojej monografie o teórii vlastného mena – od čias koncipovania svojej spomenutej doktorskej dizertácie s názvom *Osobné mená* a s podtitulom *K základom semiologickej onomastiky* z roku 1945, v ktorej po prvý raz v našej jazykovede podal analýzu vlastného mena zo semiologického a funkčno-štrukturálneho hľadiska a ktorá síce zostala v rukopise, ale autor ju ako jeden zo svojich myšlienkových prameňov spomína aj v úvode k monografii o teórii vlastného mena (v nemeckej verzii je to na s. 11). Nie je teda náhoda, že autor poukazuje na pevnú kontinuitu vo vlastnom vedeckom záujme o teoretickú a metodologickú problematiku osobných vlastných mien.

O ponuke na vydanie súhrnnej publikácie o teoretickej problematike vlastných mien v nemeckej verzii nepochybne rozhodlo práve teoretické a metodologické zameranie Blanárových čiastkových aj súhrnných monografických štúdií s onomastickou tematikou, ďalej osobitná pozornosť, ktorú autor venoval bádaniu v oblasti osobných vlastných mien, t. j. v antroponomastike, a komplexný prístup k tejto problematike v jeho centrálnej publikácii *Teória vlastného mena*. O komplexnosti Blanárovho prístupu k spracúvanej téme v tejto knihe, ako aj o vyzdvihnutí centrálnych otázok danej témy svedčia už samy názvy kapitol: po úvode nasledujú kapitoly (uvádzame ich v preklade do slovenčiny): 2. Komplexný prístup k problematike vlastného mena; 3. Funkčná podmienenosť sémantickej opozície apelatívum : proprium; 4. Vlastné poňatie otázky; 5. Onymický objekt a onymická nominácia; 6. Vlastné meno ako jednota všeobecného, jednotlivého (individuálneho) a osobitného (špecifického); 7. Porovnávacia analýza vybraných príkladov z hľadiska lexikálnej a onymickej sémantiky; 8. Medzi apelatívom a vlastným menom; 9. Zhrnutie o onymickej sémantike a onymickej nominácii; 10. Výrazová stránka onymického znaku; 11. Systém vlastných mien; 12. Onymický systém zo spoločensko-komunikatívneho hľadiska; 13. Paradigma, predmet a metódy onomastických disciplín; 14. Zhrnutie.

Za teoretické a metodologické východisko Blanárovho bádateľského prístupu k vymedzenej problematike možno pokladať predovšetkým také koncepty a pracovné postupy, ako je znakovosť skúmaných onymických jednotiek, v ktorej sa neoddeliteľne spája nielen ich významová a výrazová stránka, ale aj vlastná jazyková a zároveň spoločenská dimenzia a funkčnosť, ďalej je to systémový prístup, dôsledná sémantická analýza vlastného mena v záväznej relácii sémantiky s jej výrazovou realizáciou a vyvodenie špecificky onomastického fenoménu vo významovej a zároveň vo výrazovej stránke vlastného mena, súčinnosť semaziologického a onomaziologického prístupu pri vedeckom poznávaní tematiky vlastného mena, analýza bohatého a typického jazykového materiálu, a to nielen z jedného jazykového prostredia, čo autorovi umožnilo súčasne využívať metódu porovnávacieho medzijazykového

prístupu a formulovať tak všeobecnejšie platné poznatky, a napokon, no nie na poslednom mieste dôraz na pevnú zaradenosť vlastného mena v sociálnom priestore človeka a jeho jazyka.

V súvisе s nemeckou verziou Blanárovej *Teórie vlastného mena* sa žiada osobitne vyzdvihnúť, že v nej nejde iba o jednoduchý či priamočiary preklad pôvodnej slovenskej verzie do nemčiny. Ako autor na to upozorňuje aj vo svojom predslove, pri koncipovaní nemeckej verzie v širokej miere mal na mysli práve nemeckého čitateľa, a tak mnohé otázky v upravenej cudzojazyčnej verzii posudzoval práve z tohto zorného uhla; to sa podľa autora osobitne týkalo formálnej stránky onymických znakov. Toto vysvetlenie je pochopiteľné najmä z toho hľadiska, že predmetom analýzy okrem vlastných slovenských sú tu najmä vlastné mená z nemeckého jazykového prostredia, ktorými v nemeckej verzii nielen rozšíril počet rozoberaných dokladov, ale aj rozvinul svoje výklady o nové dimenzie, vyplývajúce z ich presvedčivej všestrannej analýzy. Podrobnejšie porovnanie slovenskej a nemeckej verzie *Teórie vlastného mena* však ukazuje, že na niektorých miestach sú úpravy v nemeckom texte oveľa podstatnejšie. Konkrétne niektoré časti zo slovenskej verzie, obsahujúce rozbor slovenských jazykových dokladov, sú vypustené a na príslušných miestach nahradené zodpovedajúcimi analýzami nemeckých dokladov. Tak napríklad na s. 143 – 148 slovenskej verzie autor zaradil podrobný rozbor mužského osobného mena *Eugen Pauliny*, ktorým sa v predchádzajúcich rokoch (presne roku 1977) zaoberal v samostatnom časopiseckom príspevku; pritom sa osobitne venuje jeho jazykovej stránke, ako aj onymickej platnosti tohto mena v mennej sústave. V zodpovedajúcej podkapitole nemeckej verzie s názvom *Začlenenie vlastných mien do slovo-tvorných radov a frekvenčná distribúcia* na s. 118 – 120 je namiesto rozboru mena *Eugen Pauliny* zaradený rozbor nemeckého ženského mena *Gertrud Langer(ová)*, a to rovnako z jeho vlastnej jazykovej stránky, ako aj z hľadiska jeho onymickej platnosti v sústave mien. Ako vidno, analyzovaná vecná problematika, ako aj metodický postup v oboch verziách zostávajú zachované, iba vlastný predmet rozboru je nahradený v súhlase so zmeneným zacielením publikácie.

Súhrnne sa o Blanárovej bádateľskej metóde, ktorá sa výrazne uplatnila práve v publikácii *Teória vlastného mena*, dá povedať, že sa v nej účinne spája vysoká profesionálna akribia a celková teoretická pripravenosť autora s globálnym – vlastným jazykovým aj špecificky onomastickým – pohľadom na skúmaný jav, ako aj s komplexným a zároveň detailným rozborom presvedčivého jazykového materiálu.

Onomastický výskum na Slovensku sa za ostatné trištvrtestoročie neobyčajne rozvinul do hĺbky aj do šírky, systematicky sa mu venujú početní kvalifikovaní odborníci v rámci Slovenskej akadémie vied aj univerzitných pracovísk, konštituovali sa potrebné organizačné útvary na národnej, prípadne celoštátnej úrovni (Slovenská onomastická komisia, začlenená najprv pri Vedeckom kolegiu jazykovedy SAV, teraz pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, predtým aj Československá onomastická komisia, poradné odborné orgány pri inštitúciách štátnej aj miestnej správy

so zastúpením jazykovedných poradcov), ako aj na medzinárodnej úrovni (Medzinárodná komisia pre slovanskú onomastiku pri Medzinárodnom komitáte slavistov), zorganizovali sa početné vedecké podujatia na celoštátnej slovenskej, ako aj niekdajšej česko-slovenskej úrovni, uskutočnili sa rozsiahle materiálové zbierky a získala sa tak jedinečná dokladová základňa, ktorá sama svedčí o neobyčajnom kultúrnom bohatstve ukrytom v slovenských vlastných menách, sústavne sa vydávali mnohé monograficky aj slovníkovo koncipované práce a početné popularizačne či prakticky zamerané publikácie, publikovali sa mnohé štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, pripravili sa zborníky z vedeckých konferencií venovaných onomastickej problematike, zostavovali sa bibliografické súpisy prác s onomastickou problematikou a uverejňovali sa v periodikách s onomastickým zameraním. Na týchto a ďalších výsledkoch má neobyčajné – bezprostredné aj sprostredkované – zásluhy celoživotná tvorivá pracovná zaangažovanosť Vincenta Blanára, jeho predovšetkým ideová a vedecká inšpirácia pôsobiaca v odbore slovenskej aj všeobecnej onomastiky, teoreticky a metodologicky zacielené výsledky, ale aj jeho osobné organizačné úsilie. Možno aj treba primerane oceniť, že práve Blanárovým teoretickým aj organizačným pričinením sa výdobytky slovenskej onomastiky oprávnené dostali aj za hranice Slovenskej republiky.

Dá sa povedať, že postavenie Vincenta Blanára ako ideového, vedeckého aj organizačného osnovateľa modernej slovenskej onomastiky môžeme v podmienkach slovenskej jazykovedy, tak ako sa vyvíjala najmä od začiatku druhej tretiny 20. storočia, označiť za dosť výnimočné. Tematicky síce nadviazal na vedecké výsledky svojho univerzitného učiteľa Jána Stanislava (1904 – 1977), ktorý sa onomastickému bádaniu venoval systematicky a platí ako zakladateľ vedeckej onomastiky na Slovensku, ale celkovou vedeckou a najmä metodologickou orientáciou mu bol oveľa bližší iný jeho univerzitný učiteľ – štrukturalisticky orientovaný Ľudovít Novák (1908 – 1992) –, pričom v ďalšom systematickom rozvíjaní onomastického výskumného prúdu v slovenskej jazykovede v ďalších desaťročiach zostal v podstate sám a bez zjavnej konkurencie; ani jeden z ostatných vedúcich jazykovedcov – jeho učiteľov ani ich bezprostredných žiakov – sa totiž onomastike systematickejšie nevenoval. Blanárovu pomyselnú onomastickú štafetu prebrali až predstavitelia mladšej generácie slovenských jazykovedcov, narodení v druhej polovici 20. rokov a v 30. rokoch 20. storočia, ktorých vedecké dielo, ako aj organizačná a zberateľská činnosť je sústredená do ostatných troch-štyroch desaťročí 20. storočia. Na Blanárovo výnimočné postavenie v slovenskej onomastike poukazujeme aj v jeho profile zaradenom do našej prehľadovej publikácie *Panoráma slovenských jazykovedcov slovakistov v 20. storočí* (pozri Kačala, 2020).

Aj v súvisi s vyjdením nemeckej verzie Blanárovej *Teórie vlastného mena* možno s uspokojením konštatovať, že nadobudnutie medzinárodných rozmerov pri výsledkoch slovenskej onomastiky práve zásluhou citovaných Blanárových prác je plne odôvodnené ich všeobecne uznávanou vysokou vedeckou úrovňou a je to aj

výsledok toho, že Vincent Blanár patrí medzi tých vedúcich slovenských jazykovedcov slovakistov účinkujúcich prevažne v 20. storočí, ktorí sa o rozširovanie dosiahnutých vlastných vedeckých poznatkov aj v zahraničí systematicky starali. Potvrďuje to aj neobyčajný počet štúdií a monografií publikovaných v mnohých – slovenských aj neslovenských – cudzích jazykoch v zahraničí, ako to ukazuje *Bibliografia Vincenta Blanára za roky 1946 – 2010*, ktorú zostavila Júlia Behýlová s využitím záznamov Ladislava Dvonča a ktorá bola uverejnená v zborníku *Život medzi apelatívami a propriami* (v rámci série *Jazykovedné štúdie XXIX*) z roku 2011, venovanom Vincentovi Blanárovi pri príležitosti jeho deväťdesiatročného životného jubilea.

Bibliografia

BLANÁR, Vincent: Osobné meno Eugen Pauliny. In: Slovenská reč, 1977, roč. 42, s. 337 – 343.

BLANÁR, Vincent: Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii.) Bratislava: Veda 1996. 252 s.

BLANÁR, Vincent: Theorie des Eigennamens. Status, Organisation und Funktionieren der Eigennamen in der gesellschaftlichen Kommunikation. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag 2001. 207 s.

BLANÁR, Vincent – MATEJČÍK, Ján: Živé mená na strednom Slovensku. 1. 1. Designácia osobného mena. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1978. 416 s.

BLANÁR, Vincent – MATEJČÍK, Ján: Živé mená na strednom Slovensku. 1. 2. Distribúcia obsahových modelov. Martin: Osveta 1983. 648 s.

HARAJ, Igor: Vlastné meno v myslení antiky a stredoveku. Martin: Matica slovenská 2011. 286 s.

KAČALA, Ján: BLANÁR, V.: Theorie des Eigennamens. Status, Organisation und Funktionieren in der gesellschaftlichen Kommunikation. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag 2001. 207 s. In: Slavica Slovaca, 2002, roč. 37, č. 1, s. 68 – 69. (recenzia)

KAČALA, Ján: Panoráma slovenských jazykovedcov slovakistov v 20. storočí. Bratislava: Univerzita Komenského 2020. 188 s.

Život medzi apelatívami a propriami. Jazykovedné štúdie XXIX. Ed. I. Valentová. Bratislava: Veda 2011. 259 s.